

usporedbe kao epistemičkog sredstva za Spivak je ključno mjesto u revidiranju ideje komparativizma. Povijesna zalihost jezika uskladištena u procesu "pojezičenja" u materinji jezik, procesu kojeg Spivak drži i svojevrsnim ovladavanjem jezične memorije, tek je jedan od načina da se usporednost i usporedivost kao odlika komparativistička prijegora promakne u pokušaj dubinskog nehijerahična ulaska u drugi jezik – nositelja komparativnog sadržaja koji bi se ostvarivao kroz pokušaj ekvivalencije kao osvještavanja jednakosti kao nužne odlike u pristupu zanemarenim jezicima i zanemarenom u jeziku drugog u okviru komparativnog pregnuća. Oblikovana kao cilj, "ekvivalencija u kontekstu" velika je gesta novog komparativizma koja se ogleda u iščitavanju političkog i etičkog, nacionalnog i odgovornog promišljanja razlike.

Knjiga Gayatri Chakravorty Spivak *Nacionalizam i imaginacija i drugi eseji* svojim hrvatskim "ujezičenjem" postaje dio one iste jezične memorije na koju upozorava Spivak kao na formativnu za svako postajanje u jeziku i presudnu za svako komparativističko okretanje drugim estetičkim tradicijama, u kojoj rastu neki novi ljudi, koji se sada mogu osloniti na hrvatski prijevod (ponekad neobičan u dijelovima koji se odnose na antropološku terminologiju). Razorna u opservaciji nacionalizma i feministički pažljiva spram svake univerzalije pa tako i globalne feminističke zajednice, Spivak nam je ponudila zbirku vlastitih razgovora s post-strukturalizmom i dekonstrukcijom te neo-marksizmom, s jedne strane, ali i nadahnute trenutke promišljanja zakonitosti nacionalizma, političke emancipacije u eri suptilno jezično zakrivenog liberalno-kapitalističkog imperijalizma.

Sanja Potkonjak

Paul Stoller, *The Power of the Between, An Anthropological Odyssey*, University of Chicago Press, Chicago, London 2009., 201. str.

Situacija bivanja između stvari, pojava, jezika, kultura, iskustava etnografije i profesionalne zajednice, zdravlja i bolesti, promatranja drugih i samopromatranja mentalna je i konceptualna poveznica memoarističke proze kojom nas američki antropolog Paul Stoller uvlači u vlastitu životnu dramu etnografa i čovjeka suočenog s pitanjima zagledavanja unatrag na život u etnografskom terenu i teren u etnografov u vlastitu životu. Prologom i epilogom zaokružena 24 poglavlja ove opsegom nevelike knjige sjećanja, ispisala su neka od temeljnih metodoloških pitanja etnografskog suočavanja s terenom i njegova tekstualnog strukturiranja sagledana u profesionalnoj etnografskoj autobiografiji. Kako se postaje etnografom? Slučajem? Kako se postaje terenskim etnografom? Ptičjim omenom? Što s teorijskim aparatom koji etnografiju – život – očvršćuje teorijskom strukturom? Kako se etnografov život ispisuje u etnografiji? Kako etnografski postupci rastu, sazrijevaju, rastaču se pod utjecajem životnih drama etnografa, izvan iskustva svjedočenja drugoga, odnosno, kao pismo svjedočenja sebe u etnografski posre-

dovanoj "vezi" s drugima? Kada etnograf postaje predmetom etnografije kao discipline prije svega humanističkog, tj. bitno ljudskog potencijala čija metoda nudi ogledanje u jednom kao potencije u kojem se s razumijevanjem upisuju drugi životi? Koji je konačni učinak ili cilj etnografija kao tekstova?

Snaga bivanja između, kako bi u najslobodnijem prijevodu glasilo naslov Stollerove knjige, koncipirana je oko koncepta "između" (eng. *between*) – određenja antropologa kao bića, po naravi svoga posla, smještenog "između" – ni primarno tamo, niti bitno ovdje, nego u protezi, napetosti pomirivanja dvaju referentnih točaka etnologije nas i drugih, ovdje i ondje. No Stoller konceptom "bivanja između" nije odredio tek antropologovu određenost dvama referencijalnim točkama – svijeta iz kojeg polazi i svjetova u koje ulazi sa svim konzekvencama različitosti ovih dvaju referentnih polova. Konceptu "bivanja između" implicitna je tenzija i anksioznost, te nesporazum, ali i snaga ili moć koja izlazi iz traženja odgovora na samoodabranu poziciju kulturnih "prevoditelja", prijatelja ili stranca, u konačnici, poziciju u obama svjetovima "između" (kojih je prvotnom etnografskom nakanom uspostavljena veza).

U zapravo dvije, naoko odvojene, cjeline, koje se podudaraju s razdobljem do 2001. godine i onim poslije, razdobljem profesionalnog rasta i osobnog životnog suočavanja sa "susretom" bolesti, Stoller gradi priču od samih početaka svojeg ulaska u etnografiju do stanja u kojem biva po ulasku u remisiju nakon tretmana karcinoma od kojeg obolijeva.

"Traganje za istinom" prvo je poglavlje koje se datira u 1971. godinu i određuje Stollerovom nakanom da se posveti lingvistici koliko i društvenim znanostima. Vođen idejama univerzalnih racionalista Stoller traga za odgovorom na pitanja može li se i u kojoj mjeri društveno ponašanje objasniti racionalno i u kojoj se mjeri u ovo objašnjenje uvlače očudni društveni konteksti.

"Alternativne istine" – poglavlje je posvećeno susretu s ocem strukturalizma Lévi-Straussom i propitivanju vlastitih terenskih iskustava u plemenu Songhay, posebice odnosa i poduke primljene od vrača. U dilemi priklanjanja relativističkom tumačenju svijeta ili univerzalno-racionalističkom, Stoller se odlučuje za "mudrost" alternativnih oblika svijesti u kojima epistemologije drugih postaju sumjerljive racionalnom umu Zapada. U poglavlju "Otjelovljenja" Stoller nas vraća na početke istraživanja u 1977. godinu i svoje pripravnštvo kod Songhay vrača Sorka Djibe, prepuštajući se u naknadnu interpretaciju vlastite pozicije kao bivanja između dviju racionalnosti – one zapadnjačke i one Songhay, koje su svaka za sebe obuhvaćale dva načina razumijevanja svijeta. Odgovore, koje danas iznalazi da pomiri svoje nesnalaženje u Songhay racionalnosti kao i namijenjenu mu konstataciju učitelja po kojoj "gleda a ne vidi, sluša ali ne čuje, dodiruje ali ne osjeća", Stoller tumači kao ondašnju nespремnost prihvatanja principa višestrukih realnosti – supostojećih modela zahvaćanja stvarnosti svijeta. Tek će "epistemološka fleksibilnost" fenomenološkog pristupa omogućiti da svoje iskustvo ispiše kao izostanak "utjelovljena/tjelesna" zahvaćanja Songhay stvarnosti i naknadno ga prizove modelom "utjelovljene racionalnosti" – svojevrsne biti etnografije-kao-razumijevanja, situacije kada tijelo etnografa osjeća, ali razum ne prihvaća sadržaj i značenje etnografske informacije. Transformaciju koju proživljava u vlastitu etnografsku sazrijevanju Stoller, u poglavlju "Znanje", znanje

vezuje uz prihvaćanje nove racionalnosti putem učenja od novog učitelja Ademu Jenitongoa. Time izoštava ulogu činjenja kao puta k znanju. Poglavlje "Vraćanje" počiva na napetosti između prenošenja "ranjivosti" promatranog svijeta, otjelovljenog iskustva u diskurs znanosti, zbog čega se Stoller okreće memoarističkom žanru ublažujući tenziju između diskursa doličnog znanosti i tjelesnosti iskustva etnografskog života u terenu. Suočen s vlastitom ranjivošću u svijetu vradžbina, zatečen otjelovljenim učinkom Songhay vradžbine na vlastitu tijelu, Stoller se okreće novom terenu smještenom u Americi, ali i starim etnološkim znancima iz Nigera. Drugi dio prve polovine memoara kroz poglavlja "Grad New York", "Složenosti", "Obitelj", "Osjetilnost", "Otjelovljena sjećanja", "Drvo", "Krugovi Novog svijeta", "Umjetnost", "Sjecišta", "Tkanje svijeta" priča priču o terenu u New Yorku i globalnoj ekonomiji. Slijedi "Etnografija ulice", kojoj se priklanja kako bi zahvatio složene putove trgovine nigerijskim "umjetničkim" proizvodima, privremenim i stalnim migracijama Nigerijaca okupljenih oko trgovišta "pseudo"-antikvitetima, života između nigerijskih obitelji u Nigeriji i njihovih u trgovačkoj protežnosti izmještenih "skrbnika", hranitelja čiji životi između dviju ekonomija uprizoruju još jedan aspekt "bivanja između". Središnji je dio posvećen pokušaju afirmacije osjetilne etnografije kao proučavanja "percepcije, moći i življenog iskustva s naglaskom na otjelovljenje" (str. 74), zbog čega se okolnosti spoznaje kao i samo znanje pokazuju otvorenima i složenima, "nelinearnima i dinamičnima", a etnografija kao znanje biva obilježena osjetilnošću tijela/uma koje je predaje i tijela/uma koje je prima kao znanje.

U reminisciranju vlastita etnografskog putovanja Paul Stoller memoarski je žanr iskoristio kao sredstvo ispisivanja vlastite životne drame. Žanrovski osokoljen etnografskim eksperimentom jastvena svjedočenja, drugi dio memoara Stoller je ispisao kao posvetu medicinskoj antropologiji i etnografiji maligne bolesti od koje je obolio tijekom 2001. godine. Metaforikom etnografskih prostora Stoller konstruirao koncept "naselja oboljelih" i "naselja zdravih" kako bi etnografski dokumentirao vlastito suočavanje sa sobom kao drugim zdravoj populaciji i u prostornoj poetici izdvojio dva svijeta – spoznajno različita. Koncept ili ideja "međuprostora" i "bivanja između" i u ovom će dijelu knjige pokazati djelotvornost. Priče o bolesti kao najčešći primjeri memoarskih tekstova Stolleru će poslužiti kao argument za afirmaciju osjetilne etnografije utemeljene na utjelovljenoj racionalnosti koja se pretače u žanrovsko opredijeljene za memoare. Metodološka poduka mandata utjelovljenosti i osobnosti kao i okretanje memoarima ostvaruje se kroz ideju premoštenja unutrašnjeg svijeta etnografa i vanjskog svijeta čitatelja, sebe i drugih, onog jaza "bivanja između" u kojem ili zbog kojeg etnografija postoji kao veza, "ingeniozna" poveznica u tkanju priče o zajedničkom, ljudskosti.

Knjigu *The Power of the Between* moguće je čitati i, kako to Stoller preporučuje, kao tekst između priče/proze i znanosti, a čarolija tekstualnog "međuprostora" koji je zatečen i koji nas svaki put iznova "zatiče" kao etnologe, pa biva osviješten i opisan, te otvoren etnološkoj (samo)spoznaji i (meta)metodologiji, podatljivo se nameće kao staro pismo etnografske retrospekcije s ovlaštenjem pogleda unazad tek s kraja profesionalna života, ali i kao vrsna tjelesna poetika samospoznavanja i pisanja u etnografiji.

Sanja Potkonjak